

Patentskydd för växtsorter är ingen ny sak i Nordamerika

Det krävs nya produkter och bättre växtsorter

[Redaktionens rubrik: **Sannsaga byggd på tvivelaktiga källor**]

(Vasabladet 4.2.2007)

Ledaren i Vasabladet den 28.1. handlade om växtförädling och genteknik. Tyvärr byggde den på tvivelaktiga källor.

Jag har hela mitt liv studerat växtpopulationer och det naturliga genflödet mellan växterna. Min doktorsavhandling, till exempel, behandlade den genetiska strukturen och bärproduktionen i vilda populationer av åkerbär. Växtsorter som odlas sida vid sida kan i liten utsträckning "blandas" med varandra av naturliga skäl. Denna marginella påverkan intresserar sig de som har laglig rätt till växtsorten nog inte alls för. Det är en fråga enbart för de "frömyndigheter" som skall vaka över växtsorternas kvalitet och äkthet.

Däremot är det fullständigt omöjligt genetiskt att nå en praktiskt taget hundra procentigt ren växtsort på sina åkrar på ett sådant slumpmässigt sätt, det vill säga utan att avsiktligt utöva "gör det själv"-växtförädling. Således fattade alla tre kanadensiska rättnivåer det enda vetenskapligt möjliga beslutet: Schmeiser Ltd odlade utan lov en lagligt skyddad växtsort (eller en självproducerad variant av denna med samma skyddade egenskaper.)

Patentskydd för växtsorter är ingen ny sak i Nordamerika. Denna alternativa skydds metod för växter tillkom i USA för över ett halvt sekel sedan. Patentskyddet varar i 20 år, detsamma gäller för övriga skyddsformer för växtsorter.

Men vi bor inte i Kanada. Finlands patentlag och EUs patentdirektiv garanterar den så kallade odlardispensen [farmer's privilege, viljelijänerivapaus på engelska respektive finska]. Enligt dessa statuter kan man här fritt spara utsäde av en skyddad växtsort för sina egna odlingsbehov – även om officiellt, inköpt utsäde ofta kan vara av bättre kvalitet.

Startutsäde skall man naturligtvis köpa från en laglig försäljare – och därmed betala kompensation till den som innehar den lagliga rätten till sorten.

"Canola" är inte någon "speciell kanadensisk form av oljeväxten raps", vilket ledaren påstår, utan vanlig förädlad raps eller ryps. Den naturliga raps- och rypsoljan är farlig för hälsan och skadade människosläktets hälsa i 4 500 år. Först på 60-talet hade förädlingen också i Finland kommit så långt att de skadliga ämnena (erukasyran och glukosinolaterna) var avlägsnade.

Sedan dess är rypsoljan en hälsofrämjande produkt som tävlar framgångsrikt med olivoljan. Den förädlade rypsoljan behövde helt enkelt ett nytt namn och döptes till "canola" för att särskiljas från den ökända naturliga oljan.

När det gäller genteknikens roll utgår "Sailasrapporten" från JFMs genteknikstrategi. Den är baserad på en exceptionellt omfattande vetenskaplig och allmän diskussion år 2003. Strategin är balanserad men högst moderat. Den kan läsas på adressen

http://wwwb.mmm.fi/julkaisut/tyoryhmamuistiot/2003/tr2003_18.pdf

Sedan dess har vår snabbt förändrade miljö skapat ännu mycket mer fundamentala och omfattande – och globala – utmaningar för alla biologer. De "fossila" samhällena skall förändras så att de baserar sig på hållbara förnybara källor.

Energi kan produceras på våra åkrar, men nyckelfrågan för att uppnå en hållbar ekonomi är i så fall den faktiska effektiviteten. För att öka effektiviteten behövs bestämda satsningar på den bästa moderna växförädlingen, inklusive gentekniken.

Till exempel gällande biodiesel kan vår åkerareal för oljeväxter i teori bara ökas till 300 000 ha, varav 100 000 kan utnyttjas för biobränslen. Detta räcker ändå bara till en början. Den värsta flaskhalsen har hittills varit att man kan bara odla raps eller ryps vart femte år . Annars förstörs avkastningen på grund av en växtsjukdom.

Sjukdomsmikroben hittar rapsrötterna genom att orientera sig med hjälp av en kemikalie som produceras i oljeväxtens rötter. Med hjälp av den år 2006 nobelprisbelönade rna-interferensen torde ändå produktionen av det här "orienteringsämnet" i rötterna kunna stoppas. Denna metod har utnyttjats i precisionsförädling av växtsorter under ett par årtionden.

Med hjälp av sådana sjukdomsresistenta växtsorter skulle man kunna odla oljeväxter i mycket kortare rotation och vår oljeväxtareal för biodiesel kunde därmed mångfaldigas.

Om man vill axla ett globalt ansvar borde vårt lands högklassiga genkunnande också utnyttjas till förmån för u-länderna. De behöver snabbt effektiva nya växtsorter, resistenta mot torka, översvämningar och sjukdomar, för att bekämpa den katastrof i näringsproduktion som hotar den tredje världen om den globala miljön förändras.

JUSSI TAMMISOLA

Agroforst doktor, växtbiolog
och docent i växförädling
vid Helsingfors universitet